

Бібліотека

Бюлетень Української бібліотечної асоціації

В номері:

- 1 Офіційна інформація
- 2 Регіональні відділення
- 3 Секції

№1, 2023 р.
Щоквартальник

1 Офіційна інформація

Публічні бібліотеки в Україні: сьогодні і завтра

У минулий 2022 рік українські бібліотеки ввійшли в руслі світових тенденцій – Цілі сталою розвитку, просування читання, бібліотека як простір для навчання, натхнення, зустрічей, подій тощо. Але якщо раніше на стан публічної бібліотеки в громаді впливали фактори соціокультурного середовища, економічні чинники, то сьогодні мусимо розглядати її через призму військової агресії РФ, яка внесла значні корективи в роботу бібліотек у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

На початок 2022 року в Україні функціонували 14 351 публічних бібліотек разом з філіями. На кінець грудня 2022 року зафіксована інформація про діяльність 11 993 публічних бібліотек. Ця величина не є сталою і цьому є логічні й об'єктивні пояснення: руйнуються бібліотечні приміщення, втрачаються матеріально-технічні засоби, знищуються та грабуються фонди, фахівці вимушені покинути місця проживання, хтось навпаки – повертається додому, вдихаючи життя в свою бібліотеку, на деокупованих територіях відновлюється обслуговування.

Отримання оперативної інформації про стан публічних бібліотек регіонів в умовах російської збройної агресії (втрати фондів, матеріально-технічної бази тощо) та аналіз впливу воєнних дій на діяльність публічних бібліотек України у 2022 році стало метою дослідження «Публічні бібліотеки України в умовах російської збройної агресії», яке ініціювала Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого (НБУ ім. Ярослава Мудрого). Протягом року було проведено три етапи опитування. Усі результати оприлюднені на блзні НБУ ім. Ярослава Мудрого «Публічна бібліотека територіальної громади» (<https://oth.nlu.org.ua/?p=7102>). Як не прикро, але війна триває, моніторинг продовжується.

Українські бібліотекарі як професіонали продемонстрували вміння працювати у надскладних умовах. Досвід свідчить, що вони залишаються разом із користувачами в усіх ситуаціях – в окупації, під обстрілами, в укриттях, так само як і в мирному житті. Бібліотекарі працюють у тісному зв'язку з місцевою владою. Вони виступають надійними партнерами, яким довіряють. Екстремальні умови дозволили проявити себе організаторами у громадах.

З-поміж напрямів, на яких зосереджувалася увага фахівців, – формування бібліотечного фонду. Сукупний фонд

публічних бібліотек, які змогли прозвітувати про роботу в 2022 році (за даними державної статистичної звітності форми №6-НК), становив 149 486,66 тис. пр. Упродовж року надійшло 2 231,84 тис. пр. Відсоток оновлення склав 1,5%. Ми дуже б хотіли, щоб оновлення фонду становило 5%, згідно з Державними соціальними нормативами забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні, або 10% згідно з міжнародними нормативами. Надходження до фондів майже на 70% були державною мовою.

У зоні особливої уваги цього року було списання документів. Вибуття склало 12 875,74 тис. пр. – 8,6%. Майже 67% списаних документів – видання російською мовою. Про втрату зацікавленості наших користувачів до видань російською мовою свідчить факт зменшення показника її книговидачі – близько 22% (проти 36%, ще навіть у 2020 році).

Але в цілому читачі зберігають інтерес до бібліотек. Близько 8,5 млн українців скористалися послугами публічних бібліотек за рік повномасштабного вторгнення.

Останнім часом бібліотеки здійснили позитивний цифровий зсув, і навряд чи він сповільниться. Завдяки цьому вдається надавати більше доступу до ресурсів. Парадоксально, але COVID-19 підготував нас до дистанційної роботи, і ми скористалися цими навичками тепер. Відвідування сайтів публічних бібліотек становило майже 15,3 млн звернень. Майже 32 млн записів наповнюють бази даних публічних бібліотек, а разом із національними і державними бібліотеками сфери управління МКІП України їх майже 42 млн.

44% публічних бібліотек України ведуть блоги або мають сторінки у соціальних мережах.

Публічні бібліотеки України – це, насамперед, люди. Протягом минулого року в роботі цих закладів було задіяно 25 839 осіб, з них 21 911 бібліотекарів. Третина фахівців вимушені працювати неповний робочий день. Стійкість і активна позиція кожного фахівця додає сили усій бібліотечній спільноті, надихає у ці непрості часи, допомагає впевнено дивитися у майбутнє.

Початок. Продовження на сторінці 2

1 Офіційна інформація

Продовження. Початок на стор. 1

За цей рік публічні бібліотеки стали центрами допомоги для внутрішньо переміщених осіб, центрами волонтерської діяльності. Тут люди шукають психологічної підтримки і релевантної інформації. У багатьох бібліотеках започатковано чимало актуальних на сьогодні ініціатив. Працівники, користувачі і відвідувачі плетуть маскувальні сітки, виготовляють самі і збирають допомогу постраждалим, військовим, пораненим. Бібліотекарі гуртують всіх, хто готовий наблизити Перемогу. Так, складно працювати в умовах постійних повітряних тривог, відключень світла, тепла, водопостачання, вимушених відпусток і простоїв. Замість літніх читань бібліотеки мусили організувати читання у сховищах, організувати дозвілля в укриттях.

Незважаючи на війну, потреба у бібліотечних послугах є і буде. Люди хочуть читати, спілкуватися, ділитися емоціями і переживаннями. Маємо усвідомити, що тепер бібліотерапія стає важливою складовою психологічної підтримки. Особливо уважно слід організувати роботу з вразливими групами користувачів: люди, що втратили своїх рідних; люди, що втратили свої домівки; рідні яких загубилися у вирі війни або потрапили у полон; рідні тих, хто воює; покалічені війною... Цей перелік можна продовжувати... на жаль...

Ми працюємо над собою. Є напрями, які варто посилити в нашій роботі: отримати гідне місце у віртуальному просторі, оцифрування рідкісних видань, комунікація, налагодження логістичних зв'язків. Кожен день приносить нові виклики. Але ми навчилися досить ефективно їх долати, працювати з думками про майбутнє. Багато бібліотек вже зараз вдалося відновити, у цілій низці закладів – продовжують функціонувати та відкриваються нові комфортні креативні простори для різностороннього розвитку, з урахуванням потреб і запитів усіх представників громади.

Ми, як фахівці, маємо певні дороговкази. Це документи, що на державному рівні визначають політику в галузі культури, науки, освіти, щодо формування інклюзивного суспільства тощо. Орієнтуємося на завдання Стратегії розвитку читання на період до 2032 року "Читання як життєва стратегія" (bit.ly/41K7L0e) та Стратегію роз-

витку бібліотечної справи на період до 2025 року "Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України" (bit.ly/3N3R0sQ). Свідомі того, що усю нашу діяльність, оновлення існуючих послуг, а також, хочеться вірити, що незабаром - і процеси відбудови зруйнованих бібліотек, варто планувати з урахуванням Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (bit.ly/40v6FV6).

Ми набули цінний досвід, впевнено рухаємося вперед, опираючись також на Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про публічні бібліотеки (2022 р.) (bit.ly/3mNgy2U), у якому зазначено, що публічна бібліотека є рушійною силою освіти, культури, інклюзивності та інформації, основним провідником сталого розвитку, реалізації індивідуального прагнення миру та духовного багатства через свідомість кожної людини. Саме тому ЮНЕСКО закликає національні та місцеві уряди підтримувати розвиток публічних бібліотек, які здатні сприяти побудові життєздатного суспільства.

Публічна бібліотека – осередок культурного життя громади, центр соціальної підтримки та інформаційної безпеки, джерело доступної інформації для кожного. Бібліотекарі невтомно доводять, що бібліотека може бути активно включена до усіх сфер суспільного життя, що збереження, відновлення, подальший розвиток бібліотечного обслуговування – це стратегічна інвестиція у нашу культуру, самобутність, безпеку, а отже – інвестиція у майбутнє.

Ми працюємо з подвійним навантаженням, але отримуємо задоволення від того, що допомагаємо людям і наближуємо перемогу усіма доступними способами. Ми вміємо працювати на результат і виконуємо не лише ті завдання, які є в посадовій інструкції, а й ті, що нам диктує наше серце.

Олег Сербін,

*в.о. генерального директора
Національної бібліотеки України
імені Ярослава Мудрого,*

*член Президії Української бібліотечної асоціації,
д-р наук із соц. комунікацій, професор*

2 Регіональні відділення

Проектна діяльність для підтримки внутрішньо переміщених осіб

Тернопільське обласне відділення Всеукраїнської громадської асоціації Українська бібліотечна асоціація 21 лютого 2023 року презентувало проект «Бібліотекарі України та Німеччини – разом до Перемоги». Це - продовження напрацювань колег-бібліотекарів Рівненського обласного відділення Української бібліотечної асоціації та Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки у співпраці з відділом Східної Європи Берлінської державної бібліотеки. Проект фокусується на цільову групу вимушено переміщених осіб.

З початку військової агресії росії проти України захід-

ні регіони прийняли десятки тисяч внутрішньо переміщених осіб (ВПО). У територіальних громадах Тернопільщини зараз проживають понад 86 тисяч людей, які на новому місці потребують допомоги з різних питань життєдіяльності. Бібліотеки з wifi-доступом активно допомагають ВПО у задоволенні інформаційних та соціальних потреб, замовленні довідок через мобільний застосунок «Дія», надають доступ до дистанційної освіти та роботи, адміністративних послуг і технологічних знань.

Початок. Продовження на сторінці 3

2 Регіональні відділення

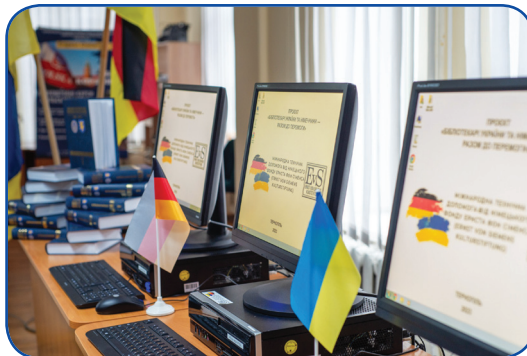
Продовження. Початок на стор.2

Планується консультативно-методична допомога бібліотекам області. За результатами реалізації проєкту очікується поширення інновацій для оновлення та покращення якості бібліотечного обслуговування мешканців територіальних громад, залучення нових користувачів у бібліотеки, стимул для професійного розвитку бібліотекарів.

Подія відбувалася в Тернопільській обласній універсальній науковій бібліотеці за участю голови Тернопільської обласної ради Головка М.Й., заступника начальника Тернопільської обласної військової адміністрації Устенка В.В., директора департаменту культури та туризму Тернопільської обласної військової адміністрації Байталюк С.А., представників місцевого самоврядування, бібліотекарів територіальних громад.

Представляв проєкт «Бібліотекарі України та Німеччини – разом до Перемоги» голова Тернопільського обласного відділення ВГО Українська бібліотечна асоціація, директор Тернопільської ОУНБ Василь Вітенко. Він наголосив на організаційних зусиллях, докладених для того, щоб зібрати максимальну кількість комп'ютерів. Матеріально-технічна допомога включає 60 сучасних комп'ютерів та 39 моніторів. Фахівцями Тернопільської ОУНБ було встановлене ліцензійне програмне забезпечення Windows 7 Pro та Microsoft Office 2013 Pro (українська версія).

На базі Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки будуть навчатися «цифрові» тренери-бібліотекарі, які проводитимуть навчання для ВПО у своїх громадах. Серія тренінгів з інформаційної та цифрової грамотності відбуватиметься в онлайн та офлайн форматах. Підписано Меморандум з департаментом культури та туризму Тернопільської обласної військової адміністрації про спільні дії в здійсненні етапів та завдань проєкту щодо задоволення потреб ВПО.

Логістичну підтримку забезпечували Німецько-українське товариство економіки та наук, а з української сторони – управління розвитку інфраструктури та дорожнього господарства Тернопільської обласної військової адміністрації за сприяння департаменту культури та туризму Тернопільської ОВА.

Крім зазначеної техніки, в межах даного проєкту книгозбірням Тернопільщини науковою спільнотою Львова презентовано 100 примірників знакового довідкового видання «Західно-Українська Народна Республіка 1918—1923. Енциклопедія: До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. Т. 1» (Львів, 2018). Книжки і технічна допомога – це вагомий результат адвокаційної роботи членів Президії Тернопільського обласного відділення ВГО Українська бібліотечна асоціація у перші місяці 2023 р.

У атмосфері щирих і вдячних коментарів, розуміння потреб публічних бібліотек перші запрошені представники 16-ти територіальних громад отримали комп'ютери, периферійне обладнання та літературу. Процедура передачі відбувалася до відповідно оформлених документів від Тернопільського ОВ. Отримувачі техніки склали щорічний внесок у бюджет відділення і доєдналися до спільноти бібліотечної асоціації.

У день презентації проєкту персональні комп'ютери отримали представники територіальних громад: Байковецької, Великоберезовицької, Великобірківської, Великогаївської, Більче-Золотецької, Гусятинської, Золотопотіцької, Колиндянської, Копичинецької, Почаївської, Трибухівської, Саранчуківської, Великодедеркальської, Борсуківської, Зборівської та обласні бібліотеки.

Зі святом вас, дорогі працівники українських бібліотек!

3 Секції

Шкільні бібліотеки значимі для української освіти та культури

Бібліотечна спільнота України, загартована випробуваннями, які випали на долю всіх українців, як ніколи згуртована і робить багато корисного для своїх користувачів. Тривожно та нелегко у цей час приходиться шкільним бібліотекарям, які представляють найбільшу бібліотечну мережу України - понад 14 тисяч. В умовах воєнного стану оптимальними та безпечними формами організації освітнього процесу в школі є дистанційна та частково змішана, коли не всі учні, педагоги, бібліотечні працівники мають змогу відвідувати навчальний заклад і бібліотеку, тому бібліотекарям важливо гнучко підходити до організації роботи та налаштовувати її таким чином, щоб це було комфортним і безпечним для дітей. Маючи цілий ряд викликів щодо недостатнього комплектування фондів художньою, довідковою, науково-популярною літературою, сучасним комп'ютерним обладнанням та доступом до мережі Інтернет, працівники шкільних бібліотек мають що презентувати.

Так, у 2022 році шкільні бібліотекарі долучились до збирання інформації про злочини проти культурної спадщини, вчинені російськими окупаційними військами на території України, наповнення міжнародної платформи «Моя війна» через поширення особистих свідчень, проведення Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек під гаслом «В нас єдина мета - Україна свята, нездоланна ніким і ніколи».

Навіть при невеликих можливостях бібліотеки пропонують користувачам свої онлайн-послуги, застосовуючи такі форми роботи, як віртуальні книжкові виставки, мережеві акції та проєкти, буктрейлери, презентації, віртуальні подорожі, онлайн-вернісажі, літературні веб-альманахи, онлайн-зустрічі, ігрові (інтерактивні вправи, кросворди, ребуси, пазли) тощо.

Початок. Продовження на сторінці 4

3 Секції

Продовження. Початок на стор.3

Своєчасну методичну та інформаційну підтримку надає Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О.Сухомлинського. Зокрема, на її порталі виокремлено рубрику «Бібліотеки в реаліях війни» (<https://dnpb.gov.ua/ua/biblioteky-v-realiyakh-viyny>), де зібрано інформаційні ресурси: нормативні документи та юридичні поради на період воєнного стану; пропозиції зарубіжних партнерів щодо збереження культурної спадщини українських установ; на допомогу біженцям та вимушено переміщеним особам; корисні посилання та поради як говорити з дітьми про війну; чим зайняти дитину у сховищі; інформаційна гігієна тощо. У серії «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» оприлюднено практичний посібник «Сучасна шкільна бібліотека: організація роботи» (bit.ly/3mSO6wt), в якому висвітлено технологію роботи сучасної шкільної бібліотеки, зокрема питання формування бібліотечного фонду, забезпечення бібліотечного та бібліографічного обслуговування, застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, удосконалення методів і форм соціокультурної роботи, формування інформаційної культури учнів, планування та звітності; довідкові видання «Науково-інформаційна та соціокультурна діяльність провідних освітянських бібліотек»; методичні рекомендації: «Сучасні форми і методи забезпечення інформаційних потреб користувачів освітянських бібліотек» (bit.ly/3mSO7Ax). Проведено регіональний діалог «Шкільна бібліотека в контексті нових викликів часу» (https://schoollibrary13.blogspot.com/p/blog-page_17.html), захід в рамках відзначення міжнародного Дня безпечного інтернету - методичний івент «Інформаційна безпека дітей під час війни» (bit.ly/40tLEKE).

У шкільних бібліотеках працюють висококваліфіковані фахівці, відповідальні й щиро віддані своїй благородній справі люди. Вони залучають учнів до читання та навчання, заснованого на дослідженнях, сприяють орієнтації учнів до оволодіння навичками пошуку та використання ресурсів на різних носіях, розвивають критичне мислення та медіаграмотність, допомагають усвідомити значення бібліотеки, зрозуміти, що бібліотеки єднають світи. Крім того, бібліотекарі активно долучаються і до інформаційної підтримки адміністрації, педагогічного та батьківського колективів, подають проекти, виграють конкурси Громадського бюджету та створюють сучасні шкільні бібліотеки, наприклад НВК № 240 «Соціум» м.Київ (bit.ly/40AcEbg).

Шкільні бібліотекарі ведуть свої блоги, до прикладу: Блог шкільного бібліотекаря Шпитчук Оксани Михайлівни; Блог шкільного бібліотекаря КЗ «Настасівський ЗЗСО»; ТеК@ повсякЧАС; блог шкільної бібліотеки Білобожницької ЗОШ І-ІІІ ступенів. Мають велику спільно-

ту в Facebook Бібліотекарі закладів освіти України (<https://www.facebook.com/groups/264857411422488>). Вони також представляють свою роботу на сторінках соціальних мереж: Бібліотека початкової школи #334; Шкільні бібліотечні Запорізького краю; Шкільні бібліотечні Виноградівщини. Розміщують свої дописи і у міжнародних соціальних мережах. Наприклад, бібліотека Славутицького ЗЗСО №1 Київської області традиційно бере участь

у Міжнародному проєкті «Розкажіть як ви святкуєте Міжнародний місячник шкільних бібліотек» (What people are doing for ISLM), який щорічно проводиться Міжнародною асоціацією шкільних бібліотек. Матеріали з досвіду роботи закладу представляють Україну та місто на сторінці IASL у Facebook.

Шкільні бібліотекарі сьогодні як ніколи прагнуть до розширення своїх можливостей, підтримки усіх учасників освітньої спільноти, єдності зі світовим бібліотечним співтовариством. Тому у календарі запланованих ними заходів щоразу збільшується кількість відзначення міжнародних дат. Варто зазначити, що у шкільних бібліотекарів на міжнародному рівні є два свята: 4 квітня - День шкільного бібліотекаря, а в четвертий понеділок жовтня - Міжнародний день шкільних бібліотек. Уся світова спільнота визнає, що книга, читання та шкільні бібліотекарі можуть сприяти миру та гармонії в суспільстві.

Ми прагнемо до розбудови Секції працівників шкільних бібліотек ВГО Українська бібліотечна асоціація, тому запрошуємо до співпраці бібліотеки інших систем і відомств. Будемо вдячні, коли Ви підтримаєте своїх колег - шкільних бібліотекарів добрим словом, порадою, літературою, організацією спільних заходів і тим самим засвідчите, що шкільні бібліотеки значимі для української освіти та культури.

Олена Гончаренко,

голова Секції працівників шкільних бібліотек

ВГО Українська бібліотечна асоціація,

завідувач відділу науково-методичної,

соціокультурної та міжнародної діяльності

Державної науково-педагогічної бібліотеки України

ім. В. О. Сухомлинського

Оксана Матвійчук,

заступник голови Секції працівників шкільних бібліотек

ВГО Українська бібліотечна асоціація,

доцент Інституту післядипломної освіти

Київського університету імені Бориса Грінченка,

старший науковий співробітник

Державної науково-педагогічної бібліотеки України

ім. В. О. Сухомлинського

Засновник, редакція, видавець: Всеукраїнська громадська організація Українська бібліотечна асоціація.

Реєстраційне свідоцтво КВ №16880-5650Р від 30.07.2010 р.

Редакційна колегія: Бруй О., Моїсєєва С., Сошинська Я., Бояринова О.

Наклад – 300 примірників.

Розповсюджується безкоштовно.

Адреса редакції/видавця: вул. Олександра Кониського, 83-85, м. Київ, 04053, тел. (044) 383-14-32

Типографія: АК Group, м. Київ, вул. Євгена Чикаленка, 45/2, тел. (044) 234-81-92

© ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2023

Використання у будь-якій формі матеріалів, опублікованих в бюлетені, узгоджується з редакцією. Посилання на видання обов'язкові.